

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

6-2021

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Муассис: Фарғона давлат университети.

«FarDU. ILMIY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» журнали бир йилда олти марта чоп этилади.

Журнал филология, кимё ҳамда тарих фанлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Журналдан мақола кўчириб босилганда, манба кўрсатилиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 2 сентябрда 1109 рақами билан рўйхатга олинган.

Муқова дизайни ва оригинал макет ФарДУ таҳририят-нашриёт бўлимида тайёрланди.

Таҳрир ҳайъати

Бош муҳаррир
Масъул муҳаррир

ШЕРМУҲАММАДОВ Б.Ш.
ЗОКИРОВ И.И

ФАРМОҒОНОВ Ш. (Ўзбекистон)

БЕЗГУЛОВА О.С. (Россия)

РАШИДОВА С. (Ўзбекистон)

ВАЛИ САВАШ ЙЕЛЕК (Туркия)

ЗАЙНОБИДДИНОВ С. (Ўзбекистон)

JEHAN SHANZADAN NAYYAR (Япония)

LEEDONG WOOK. (Жанубий Корея)

АЪЗАМОВ А. (Ўзбекистон)

КЛАУС ХАЙНСГЕН (Германия)

БАХОДИРХОНОВ К. (Ўзбекистон)

ҒУЛОМОВ С.С. (Ўзбекистон)

БЕРДЫШЕВ А.С. (Қозоғистон)

КАРИМОВ Н.Ф. (Ўзбекистон)

ЧЕСТМИР ШТУКА (Словакия)

ТОЖИБОЕВ К. (Ўзбекистон)

Таҳририят кенгаши

ҚОРАБОЕВ М. (Ўзбекистон)

ОТАЖОНОВ С. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.Қ. (Ўзбекистон)

РАСУЛОВ Р. (Ўзбекистон)

ОНАРҚУЛОВ К. (Ўзбекистон)

ГАЗИЕВ Қ. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВ Г. (Ўзбекистон)

ХОМИДОВ Ғ. (Ўзбекистон)

ДАДАЕВ С. (Ўзбекистон)

АСҚАРОВ И. (Ўзбекистон)

ИБРАГИМОВ А. (Ўзбекистон)

ИСАҒАЛИЕВ М. (Ўзбекистон)

ТУРДАЛИЕВ А. (Ўзбекистон)

АХМАДАЛИЕВ Ю. (Ўзбекистон)

МЎМИНОВ С. (Ўзбекистон)

МАМАЖОНОВ А. (Ўзбекистон)

ИСКАНДАРОВА Ш. (Ўзбекистон)

ШУКУРОВ Р. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВА Д. (Ўзбекистон)

ЖЎРАЕВ Х. (Ўзбекистон)

КАСИМОВ А. (Ўзбекистон)

САБИРДИНОВ А. (Ўзбекистон)

ХОШИМОВА Н. (Ўзбекистон)

ҒОҒУРОВ А. (Ўзбекистон)

АДҲАМОВ М. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.А. (Ўзбекистон)

ХОНКЕЛДИЕВ Ш. (Ўзбекистон)

ЭГАМБЕРДИЕВА Т. (Ўзбекистон)

ИСОМИДДИНОВ М. (Ўзбекистон)

УСМОНОВ Б. (Ўзбекистон)

АШИРОВ А. (Ўзбекистон)

МАМАТОВ М. (Ўзбекистон)

ХАКИМОВ Н. (Ўзбекистон)

БАРАТОВ М. (Ўзбекистон)

ОРИПОВ А. (Ўзбекистон)

Муҳаррирлар: Ташматова Т.
Жўрабоева Г.
Шералиева Ж.

Таҳририят манзили:

150100, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй.
Тел.: (0373) 244-44-57. Мобил тел.: (+99891) 670-74-60
Сайт: www.fdu.uz

Босишга рухсат этилди:

Қоғоз бичими: - 60×84 1/8

Босма табоғи:

Офсет босма: Офсет қоғози.

Адади: 50 нусха

Буюртма №

ФарДУ нусха кўпайтириш бўлимида чоп этилди.

Манзил: 150100, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19-уй.

**Фарғона,
2021.**

З.Пардаева	
Кредит-модуль таълим тизимида ўқув жараёнини ташкил қилиш модели	94
Ҳ.Жўраев, З.Раҳимов	
Фурқат ижодининг ўзига хос хусусиятлари	103
Х.Шарафиддинов	
Қофиянинг функционал ва структурал эволюцияси	106
Г.Муҳаммаджонова	
Ижод психологизмининг бадиий талқини	110
Я.Нишанов	
Америка адабиёти тарихи: "Ва қуёш чиқмоқда" романидаги йўқотилган авлод.....	114
А.Маҳмудов	
Олмон адабиётшунослигида Шарқ мавзуси ва унинг эстетик роли	119

ТИЛШУНОСЛИК

А.Мамажонов, М.Мамажонов, Б.Полвонова	
Тилшуносликда вариантлик масаласи ва унинг бошқа ҳодисалар билан муносабати	124
С.Мўминов, А.Юлдашев	
Сўз илмий талқинига бир назар.....	130
М.Зокиров, Ф.Исомиддинов	
Билингв нутқида фонетик интерференциянинг намоён бўлиши хусусида	134
Н.Умарова, О.Холматова	
Мақол ва матал тушунчаси, мақоллар семантикаси хусусида	139
Г.Розиқова, М.Қурбонова	
Чўлпон ва Бехбудий асарларида окказионал бирликларнинг қўлланилиши.....	143
Х.Сотвалдиева	
Инглиз тилини хорижий тил сифатида ўқитишда мақоллардан фойдаланиш	147
Ш.Кахарова	
Ўқитувчи мулоқот ҳулқининг ижтимоий-лисоний хусусиятлари	151
Р.Абдуллаева	
Дунёнинг лисоний мақол манзарасида одамга эстетик баҳони ўрганиш муаммолари	155
Г.Мамаджанова	
Лингвокультуремаларнинг фрейм тақдимотлари параметрлари	159

ПЕДАГОГИКА

Т.Эгамбердиева	
Талабаларда интеллектуал маданиятни ривожлантиришнинг педагогик таҳлили ва талқини	164
Х.Ибраимов, К.Тоджибаева	
Бўлажак тарбиячи ва бошланғич синф ўқитувчиларида инклюзив компетентликни ривожлантириш ижтимоий зарурат сифатида	170

ИЛМИЙ АХБОРОТ

М.Ҳакимов, Ш.Умурзакова	
Озиқ-овқат микробиологияси ва биотехнологияси фанини ўқитишнинг назарий масалалари ва мустақил таълимни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни.....	174
Н.Валиева	
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида Дин ишлари бўйича қўмитанинг ташкил этилиши омиллари.....	179
М.Расулов	
Ўзбекистон тарихини ўрганишда маданий мерос объектларининг ўрни	182
Ф.Каримова	
Ўзбек халқ лирикасида олов аналогларининг бадиий вазифаси	186

УДК: 42/48+394.5+008

**ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ХОРИЖИЙ ТИЛ СИФАТИДА ЎҚИТИШДА МАҚОЛЛАРДАН
ФЙДАЛАНИШ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПОСЛОВИЦ ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ КАК
ИНОСТРАННОМУ
USING PROVERBS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE**

Сотвалдиева Хилола Мусиновна¹

¹Сотвалдиева Хилола Мусиновна

– Фарғона давлат университети, катта ўқитувчи.

Аннотация

Кўп ҳолларда талабаларни инглиз тилини ўрганишга бўлган қизиқишини ошириш ўқитувчи учун қийинчилик туғдиради. Тилни ўрганиш жараёнида талаба диққатини тортиш, талаба ўрганаётган вақтда завқ олиши ва янада кўпроқ билиш мақсадида ҳаракат қилиши учун ўқитувчи бор маҳоратини ишга солади. Дарс бошланишидан аввал инглизча мақолларни ишлатиш талабаларда дарсга бўлган қизиқишни оширади.

Аннотация

Часто преподавателю бывает трудно поддерживать высокий интерес у студентов к изучению английского языка. Учителю приходится пустить в дело все свое мастерство, чтобы привлечь внимание студентов к занятию и вызвать у них интерес к предмету, сделать все возможное для того, чтобы они могли получить удовольствие от обучения и стремились узнать больше. Практика показывает, что использование пословиц перед началом занятия способствует повышению интереса студентов к занятию.

Annotation

Teachers often find it difficult to keep their students' interest high in learning English. They have to do their best to attract the students' attention to the subject so that the students may have a feeling of pleasure while learning, and they are enhanced to learn more at the same time. Using English proverbs can serve as an alternative lead-in activity to start new lessons to keep the students interested in the lesson from the beginning.

Таянч сўз ва иборалар: мақолалар, кириш, инглиз тилини ўқитиш, мақсад, ўрганиш жараёни, маданият.

Ключевые слова и выражения: пословицы, введение, обучение английскому языку, цель, процесс изучения, культура.

Key words and expressions: proverbs, lead-in activity, English teaching, purpose, the process of learning, culture.

Ўқитувчилар учун ўз талабаларининг инглиз тилини ўрганишга юқори қизиқишини сақлаб қолиш кўпинча қийинчилик туғдиради. Улар ўқувчиларнинг диққатини мавзуга қаратиш учун қўлларида келганча ҳаракат қилишлари керак, шунда ўқувчилар ўрганиш жараёнида бўлишлари ва шу билан бирга кўпроқ билим олишлари мумкин. Инглиз мақолларидан фойдаланиш янги дарсни бошлаш учун муқобил кириш фаолияти бўлиб хизмат қилиши мумкин, шунда ўқувчилар дарсга бошиданоқ қизиқиш билдирадilar. Агар ўқувчиларда бошиданоқ мотивация бўлса, машғулот муваффақиятли бўлиши мумкин. Бунинг учун мақоллардан ўз урнида самарали фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Талабаларнинг қизиқишини сақлаб туриш жуда муҳим, чунки қизиқиш талабаларни кўпроқ нарсга ўрганиш учун ҳаракат қилишга ундайди. Ушбу мақолада ўқитувчилар ўз

ўқувчиларини инглиз тилини ўрганишга қизиқтириш учун мақоллардан қандай фойдаланишлари мумкинлиги кўриб чиқилади.

Аслини олганда, мақоллар вақт ўтиши билан синовдан ўтган халқ донолигини ўз ичига олган маданиятлар ва тиллардаги инсоний тажрибаларни акс эттиради. Тил ўргатиш нуқтаи назаридан улар нутқ, ёзиш, грамматика, луғат, маданият ва қадриятларни ва бошқаларни ўргатиш учун ишлатилиши мумкин. Ўқитувчилар талабаларга биринчи навбатда инглиз мақоллари билан маҳаллий мақолларни солиштиришни таклиф қилишлари мумкин. Турли хил маданиятга мансуб мақолларнинг ўхшаш ва фарқли томонларини топиш ўқувчиларни янада чуқурроқ изланишга қизиқтириши мумкин. Бошқа миллатнинг маданияти ва қадриятлари билан танишиш мақоллар ёрдамида амалга оширилиши

мумкин. Характерни шакллантиришнинг hozirgi муаммоларига мувофиқ, мақоллардан характерни шакллантиришга ўргатишда ҳам фойдаланиш мумкин.

Фан-техника тараққиёти туфайли дунё яқин бўлиб бормоқда. Дунё бўйлаб одамлар ўртасидаги мулоқот шунчалик қизғин бўлиб бормоқдаки, улар ўз ҳис-туйғулари ёки бизнеслари билан бўлишишлари мумкин бўлган халқаро тилга муҳтож. Инглиз тили бутун дунёдаги одамлар ўрганадиган энг муҳим халқаро тиллардан бирига айланди. Инглиз тилини ўргатиш ва ўрганиш муҳим аҳамият касб этмоқда. Тилшунослар ва чет тили ўқитувчилари инглиз тилини ўқитишнинг энг яхши усулларини излашда давом этмоқдалар. Бироқ, инглиз тилини чет тили сифатида ўргатиш муваффақиятсиз бўлиши мумкин. Кўпгина талабалар тилни ўрганишни бошлашдан олдин кўп сабабларга кўра уни ўрганишдан воз кечишади. Инглиз тили ўқитувчиси таслим бўлмаслик учун ўз дарсини қизиқарли, ўқувчилари эса дарснинг мароқли ўтиши, ўз ўқувчиларини мақсадли тилни ўрганишда катта муваффақиятларга етаклаши учун бор кучини сарфлаши керак. Бунинг учун у дарси зерикарли булмаслиги учун машғулотига турли усулларни киритиши керак. Дарснинг энг бошида қизиқарли нарсаларни тақдим этиш керак, шунда ўқувчилар кўпроқ ўқишга рағбатлантирилади, улар диққатни жамлашлари ва шу билан бирга қизиқишлари ортиши мумкин. Инглиз тилидаги мақолларни ўқиш ёки ундан фойдаланиш янги дарсни бошлашнинг самарали усули бўлиши мумкин. Агар керак бўлса, ўқитувчи турли тилдаги мақолларни солиштириши мумкин.

Мисол учун, ўқитувчи ўз ўқувчиларидан инглиз мақоли *"Make hay while the sun shines"* ни Ўзбек тилидаги "Темирни иссиғида бос" мақоли билан солиштиришни сўраши мумкин. Мақоллардан фойдаланиб, ўқитувчи ўз ўқувчиларига инглиз тилини тезроқ ўрганишга ёрдам беради.

Тажрибали ўқитувчи дарси қизиқарли ёки қизиқарли бўлмаслигини бошидан оқ библи олади. Агар дарс қизиқарли вазият билан бошланса, кейинги босқич осонроқ бўлади ва ўқувчилар яхши ишлайди. Мақоллардан машғулотнинг кириш қисмида фойдаланиш маълум бир даражада дарснинг

муваффақиятли ўтишини белгилайди. Шунинг учун ўқитувчи ўзи дарснинг кириш қисмини қизиқарли, драматик ва жонли қилиш учун ҳамма имкониятдан фойдаланиши керак.

Мақоллар асрлар давомида ахлоқий қадриятлар ва ижтимоий кўникмаларни ўргатиш учун ўқув қўлланма сифатида ишлатилган. Улар ақл, донолик, тажриба, билим билан шуғулланишлари мумкин. Улар ҳақиқатан ҳам инсон табиати ва умуман дунё ҳақидаги донолик ва билимларни узатиш учун самарали воситадир [1.146].

Мақолларда бир неча сўз билан айтганда, кундалик ҳаётга оид умуминсоний қадриятга эга бўлган ва эслаб қолиш осон бўлган ҳақиқатлар мавжуд. Мақолларнинг яхши қадриятларини ҳисобга олган ҳолда, ўқитувчи инглиз тилини чет тили сифатида ўргатиш учун тил кўникмаларини ўргатишдан олдин кириш дарси сифатида мақоллардан фойдаланиши мумкин. Бу, луғат, грамматика, жумлалар, ахлоқий қадриятларни ўрганишни мустаҳкамлашнинг яхши усулидир.

Ўқитувчи грамматика дарсини бошлаш учун материални батафсил ўргатишдан олдин маълум мақоллардан фойдаланиши мумкин. Мисол учун, герундийни ўргатмоқчи бўлган ўқитувчи кириш машқи сифатида қуйидаги мақоллардан фойдаланиши мумкин:

Seeing is believing.

Before criticizing a man, walk a mile in his shoes.

Missing the wood for the trees.

Thinking the worst always prepares you for the worst.

Winning is earning. Losing is learning.

Буйруқ гапларни ўргатишда ўқитувчи қуйидаги мақоллардан кириш машқи сифатида фойдаланиши мумкин. Бу бўлишли ва инкор гаплар бўлиши мумкин. Шу мақсадда мақоллардан мисоллар келтирамиз:

Бўлишли :

Fool me once, shame on you. Fool me twice, shame on me

Give a man a fish and you feed him for a day, teach a man to fish and you feed him for a life time

Look before you leap

Make hay while the sun shines

ТИЛШУНОСЛИК

Never trouble trouble till trouble troubles you

Инкор:

Don't bite the hand that feeds you

Don't burn your bridges before they're crossed

Don't count your chickens before they're hatched

Don't cry over spilt milk

Don't judge a book by its cover

Талаффузни ўрганиш зерикарли бўлиши мумкин, аммо мақоллар бу мавзуда бироз қизиқарли бўлиши мумкин. Ўқитувчи талаффузни ўргатишда ҳам ўқувчиларга қийин бўлган баъзи унли ёки ундошлар учун мақоллардан фойдаланиши мумкин. Шу мақсадда мисоллар келтирамиз:

Унлилар:

A friend in need is a friend indeed

A good wife and health is a man's best wealth

New lords, new laws

Haste makes waste

No joy without annoy

Ундошлар:

Practice makes perfect

There is nothing which has been bitter before being ripe

Birds of the same feather flock together

Something is better than nothing

A lazy youth, a lousy age

Never trouble trouble till trouble troubles you

Тилнинг гўзаллиги ҳам ўқувчиларни ушбу тилни ўрганишга қизиқишини ошириши мумкин. Чиройли олмошлар билан қисқа мақолларни ёд олиш ўқувчиларни кўпроқ билим олишга ундайди ва нутқ аъзоларини ўрганаётган тил талаффузини машқ қилишга ўргатади. Қуйидаги мақолларнинг айрим мисолларини ўқувчилар эслаб қолишлари нисбатан осон бўлиши мумкин:

No pain, no gain

A friend in need is a friend indeed

Haste makes waste

There is no fool like an old fool

Too many cooks spoil the broth

Гапириш ёки ёзишни мавзуга оид бир нечта мақолни киритиш билан бошлаш мумкин. Тегишли мақолларни такрорлаш ва ёдлаш нутқ аъзоларини ўргатишда фойдали бўлади. Кейинги босқичда мақолларни оғзаки муҳокама қилиш ёки танланган мақоллар асосида иншо ёзиш керак. Мавзу

талабаларнинг қизиқишларига қараб ўзгартирилиши мумкин, масалан:

Севги :

Love is blind

Loveless life is a living death

Hatred is as blind as love

Pity is akin to love

Дўстлик:

A friend in need is a friend indeed

A friend to all is a friend to none

A friend's eye is a good mirror

Friendship is like money, easier made than kept

Friendship is love with understanding

Пул:

Time is money

Money makes the world go around

Money talks

Money does not grow on trees

In for a penny, in for a pound

Мақоллар бой маънога эга бўлганлиги сабабли, улар инглиз тилини ўргатишда ўқувчиларга характер шаклланишини, ахлоқий қадриятларни ўргатиш учун ишлатилиши мумкин. Мақолларда донолик, тартиб-интизом, адолат, дўстлик, ирода, тақдир, бахт, меҳнат ва ҳоказолар қадрланади. Масалан, ўқишни ўргатишда ўқитувчи ўқиш ўз ичига олган баъзи қадриятларни киритиши мумкин. Ахлоқий қадриятларни ўзида мужассам этган мақолларга мисоллар келтирамиз:

Интизом: *Time is money*

Саломатлик: *An apple a day keeps the doctor away*

Оптимизм: *Every cloud has a silver lining*

Тайёрлик: *Make hay while the sun shines*

Дўстлик: *A friend's eye is a good mirror*

Эҳтиёткорлик: *Don't judge a book by its cover*

Тилни ўргатиш ўша тилдаги маданиятни ўргатишдан ажралмасдир. Дарҳақиқат, тил маданиятнинг бир қисмидир. Демак, ўқитувчи инглиз тилидан дарс бераётганда, у бир вақтнинг ўзида инглиз маданиятидан ҳам дарс беради. Инглиз маданиятини таништириш учун ўқитувчи мақоллардан кириш қисми сифатида фойдаланиши мумкин. Инглиз маданияти билан танишиш учун фойдаланишингиз мумкин бўлган мақоллардан баъзи мисоллар:

Make hay while the sun shines

Time is money

*An Englishman's home is his castle
Every cloud has a silver lining
Half loaf is better than none
If in February there be no rain, it's neither
good for hay nor grain*

Дарсда муваффақиятга эришишда дарсга тайёргарлик муҳим роль ўйнайди. Қизиқиш одамларни янги тажрибаларни ўрганишга ундайдиган биринчи мотивдир. Ўқитувчи инглиз тилини ўргатишда бу ҳодисадан фойдаланиши керак. “*A good beginning is a half battle*” деганларидек, дарс ёқимли муҳитда бошланганидан сўнг, кейинги босқич ҳам шундай тарзда қизиқарли бўлади. Кириш қисмида ўқитувчи турли усуллардан фойдаланиши лозим.

Қўллаш мумкин бўлган усуллардан бири мақоллардан фойдаланишдир. Ўқитувчи синфда муҳокама қилинган мавзуга мос, ўқувчиларнинг савиясига мос мақолларни танлаши керак. Ҳикматлар, сўзлар қизиқарли кириш машқлари бўлиши мумкин, чунки улар мазмунли ва кундалик ҳаётда қўлланилиши мумкин бўлган фойдали қадриятларни ўз ичига олади. Хулқ-атвор тарбияси ҳақида гап кетганда, мақоллар тарбиявий аҳамиятга эга бўлиб, ўқувчилар характерини шакллантиришга хизмат қилади. Инглиз мақолларининг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқиб, ўқитувчи кириш сузи сифатида фойдаланиши мумкин.

Адабиётлар:

1. Mieder, W. 2004. Proverbs: A Handbook. Westport:Greenwood Press.
2. Guse, J. 2011. Communicative Activities for EAP. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Ishihara, N. & Andrew D. Cohen. 2010. Teaching and Learning Pragmatics: Where Language and Culture Meet. Edinburgh Gate: Pearson Education Limited.
4. Lau, K.J., Peter Tokofsky, & Stephen D. Winnick. 2004. What Goes Around Comes Around: The Circulation of Proverbs in Contemporary Life. Utah: Utah State University Press.
5. Guse, J. 2011. Communicative Activities for EAP. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Samovar, L.A., Richard E. Porter, & Edwin R. McDaniel. 2007. Communication Between Cultures.

(Тақризчи: Ш.Искандарова – филология фанлари доктори, профессор)